

כל מקום אשר תדרוך כף רגלכם

חלקם של ישראל במימוש ההבטחה

פסוקי הפתיחה הבאים של ספר יהושע ממשיכים גם הם את הקו של השלמת מפעלו של משה:

- (ג) כל מקום אשר תדרוך כף רגלכם בו לכם נתתיו כְּאִשֶּׁר דִּבַּרְתִּי אֶל מֹשֶׁה.
(ד) מִהַמְדָּבָר וְהַלְבֵנוֹן הַזֶּה וְעַד הַנֶּהָר הַגָּדוֹל נָהָר פָּרַת כָּל אֶרֶץ הַחֲתִיִּים וְעַד הַיָּם הַגָּדוֹל מִבּוֹא הַשָּׁמֶשׁ יְהִיָּה גְבוּלְכֶם.

כאן ההקבלה לספר דברים כמעט מושלמת, שכן בפרשת עקב נאמר:

כָּל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ כֶּף רַגְלְכֶם בּוֹ לָכֶם יְהִיָּה, מִן הַמְדָּבָר וְהַלְבֵנוֹן מִן הַנֶּהָר נָהָר פָּרַת וְעַד הַיָּם הָאֲחֵרוֹן יְהִיָּה גְבוּלְכֶם.
(דברים יא, כד)

כאמור, עניינו של יהושע הוא לקום תחת משה, ואך טבעי הוא שפתיחת 'יהושע' תקביל לדברי משה. אולם מעבר להקבלה הלשונית, אנו נשלחים על ידי ספר יהושע לעיין בפסוק המסוים ב'דברים' ולהקשרו שם, ורק כך נוכל להבין את הפסוק שלפנינו לאשורו. זהו הקשרו המלא של הפסוק 'כל המקום אשר תדרוך' שבספר דברים:

כִּי אִם שָׁמַר תִּשְׁמְרוּן אֶת כָּל הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אֲנִכִּי מִצְוֶה אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹתָהּ לְאַהֲבָה אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם לְלַכֵּת בְּכָל דֶּרֶכִּיו וּלְדַבְקָהּ בּוֹ. וְהוֹרִישׁ ה' אֶת כָּל הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִלְּפָנֵיכֶם וִירְשֶׁתֶם גּוֹיִם גְּדֹלִים וְעֲצָמִים מִכֶּם. כָּל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ כֶּף רַגְלְכֶם בּוֹ לָכֶם יְהִיָּה מִן הַמְדָּבָר וְהַלְבֵנוֹן מִן הַנֶּהָר נָהָר פָּרַת וְעַד הַיָּם הָאֲחֵרוֹן יְהִיָּה גְבוּלְכֶם. לֹא יִתְנַצֵּב אִישׁ בְּפָנֵיכֶם פֶּחַדְכֶם וּמוֹרְאֶכֶם יִתֵּן ה' אֱלֹהֵיכֶם עַל פְּנֵי כָל הָאֶרֶץ אֲשֶׁר תִּדְרְכוּ בָּהּ כְּאִשֶּׁר דִּבַּר לָכֶם.
(דברים יא כב-כה)

הנושא הכללי בפסוקים הוא שאם ישראל ישמרו את המצוות וידבקו בה', הם יזכו בארץ. הזכייה בארץ נחלקת בלשון הכתוב לשתי רמות: (א) 'והוריש' (ב) 'כל המקום

אשר תדרוך', והפרש רב ביניהם. הלשון והוריש מלמדת על פעולה אלוקית הבאה מלמעלה וכתוצאה ממנה אנו יורשים גויים גדולים ועצומים, ואילו הלשון כל המקום אשר תדרוך כף רגלכם עוסקת בפעולה של ישראל ועניינה שהכיבוש יצליח כשיעור דריכת כף רגלם. בכך מאירים הפסוקים סוגיה כללית הנוגעת לצורת הברית בין ישראל לאביהם שבשמים והיא: חלקם של ישראל בברית, לא רק בשמירת המצוות אלא גם במימוש ההצלחה המובטחת.

לא לחינם דנים שם הפסוקים בשאלה זו. מיקומה של הפרשה שם, בסוף עקב, היא בסיום נאומי ההקדמה של משה¹. לאחר שמשה מעמיד את צורת הקשר עם ה' הוא חותם באמירה שאם נשמור את המצוות, ה' מצידו יאיר פניו ויוריש את הגויים. אך הוא מדגיש שאין פירוש הדבר שישאל לא יצטרך לפעול מאומה. הכיבוש תלוי בכך שהם ידרכו בכל מקום וישיבו אותו. אם יתעצלו, לא יוכלו להלין על הקב"ה שלא נתן להם את הארץ. אזרה זה התגשמה בהמשך כפי שמבואר בסוף ספר יהושע. מצד אחד מתואר שה' מצידו השלים את הבטחתו: לא נפל דבר מכל הדבר הטוב אשר דבר ה' אל בית ישראל הכל בא (לקמן כא, מג). מאידך, הנביא בא בטרזניה לישראל על כך שלא הורישו את כל הגויים. אולם לפי המבואר אין זו סתירה. הברית בין הקב"ה לעם ישראל היא שותפות. ישראל צריכים לפעול ולדרוך בכף רגלם, וכל מקום שהם יבקשו ליישבו - הוא לבדו שיינתן להם.

עם ישראל אינם שליחי ה' להעניש את הכנענים

עוד ראוי לשים לב ללשון הרכה המתוארת כאן. כל המקום אשר תדרוך נאמר, ואילו השמדה לא נאמר. כי כאמור במאמר הקודם, מצד עם ישראל, הנושא העיקרי הוא ירושת ארצם וההתיישבות בה ולא השמדת הגויים, והריגתם הכנענים היא חשבון של ה' עם החוטאים היושבים כאן. בפרשת עקב נזכר שה' יוריש את הגויים לפי שזהו חלקו של ה', אך כאן בפנייה ליהושע מטיל עליו ה' רק את דריכת כף הרגל. כמובן שגם דריכת כף הרגל היא כיבוש, אבל היא מתארת את דחיקת הגוי לצרכי התיישבות ולא לצורך ההשמדה כתכלית לעצמה.

השורש לבחינה הרכה האמורה כאן הוא מה שנאמר לאברהם: קום התהלך בארץ לארצה ולרחבה פי לך אתננה (בראשית יג, יז). עניינו הכללי של אברהם אבינו הוא

1 מבנה ספר דברים על רגל אחת: מתחילתו עד פרשת עקב - נאומי ההקדמה, מפרשת ראה עד תחילת כי תבוא - נאומי המצוות, משם עד לסיום - החתימה.

המהלך של הבאת העמים לאמונה. הוא אינו משמיד את הגויים אלא קורא בשם ה' וכורת ברית עם ענר, אשכול וממרא. לכך מכוונת הפתיחה האמורה כאן. רק בהמשך, ביריחו, תחל ההשמדה. תחילת הדיבור עליה תהיה לקמן בפרק ג פסוק יא: וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ בְּזֹאת תִּדְעוּן כִּי אֵל חַי בְּקִרְבְּכֶם וְהוֹרֵשׁ יוֹרֵשׁ מִפְּנֵיכֶם אֶת הַכְּנַעֲנִי וְאֶת הַחִתִּי וְאֶת הַפְּרִזִּי וְאֶת הַגִּרְגָּשִׁי וְהָאֱמֹרִי וְהַיְבוֹסִי - זהו הפסוק הראשון שמדבר מפורשות על השמדה. כאן בינתיים מדובר רק על 'מדרך כף רגל'. אמנם בהמשך פרק א ידובר על הורשה אך גם זה יופיע בהקשר רך יותר מהשמדה ברורה וכפי שנבאר להלן.

הסיבה להבדלי המונחים היא כאמור. כאן ה' מדבר על נתינת הארץ לבני ישראל. נתינה זו אינה עוסקת בהשמדה אלא במדרך כף רגל ובירושה. ההשמדה והענשת הגויים היא חלקו של ה'. רק בהמשך, כשנעמוד לפני המלחמה עם הגויים בפועל, "יאלץ" כביכול יהושע לדבר מפורשות על ההשמדה².

התכלית היא שהגויים יכירו בשם ה' ולא שיושמדו

העובדה שיהושע לא הופקד על ההשמדה מפורשת בירושלמי (שביעית פ"ו ה"א):

אמר רבי שמואל שלש פרסטיניות שלח יהושע לארץ ישראל עד שלא יכנסו לארץ: מי שהוא רוצה להפנות - יפנה, להשלים - ישלים, לעשות מלחמה - יעשה. גרגשי פינה והאמין לו להקב"ה והלך לו לאפריקי... גבעונים השלימו... שלושים ואחד מלך עשו מלחמה ונפלו.

איך שלח יהושע אגרות שלום, והלוא הארץ טמאה מחטאי הכנענים וה' פקד עוונה עליה? אין זאת אלא כדברינו. עוון הכנעני נמסר לנו כהסבר לכך שאיננו כובשים אדמה של עם אחר. בגלל חטאם אנו זכאים לנחול את אדמתם. אך אין פירוש הדבר שאנו מתייצבים בשערי ארץ ישראל כשליחי ה' להעניש את החוטאים.

ראוי להוסיף שהכניסה באופן של קריאה לשלום איננה רק הגבלה על חלקנו כבני אדם, אלא יש בה בחינה גבוהה יותר. במקום אחר הארכנו שבשירת הים יש שני חלקים. החלק הראשון מתאר בצבעים עזים את השמדת המצרים, אך החלק השני, המתחיל בפסוק "מי כמוכה באלים ה'" ועוסק בביאת ישראל לארצם, נמנע מלהזכיר את השמדת הכנענים. נאמר בו רק שאימה ופחד תיפול עליהם והם "ידמו כאבן". "ישמדו" לא נאמר

2 במאמרים הבאים נתייחס למדרג שיש בתוך פרק א' מהניסוח 'מדרך כף רגל' עד 'להורשה', הדרגה הקשורה למעבר בין דיבורו של ה' לדיבורו של יהושע.

להתהלך - יהושע

אלא "ידמו". חלק זה מסתיים בתיקון השלם - ה' ימלוך לעולם ועד. מכאן שהייעוד הגדול אינו להשמיד את האומות אלא להביאם להכרה בשם ה' כמבואר באריכות בספרי הנביאים. יציאת מצרים שבה ה' הופיע כמכה את המצרים ושובר אותם, משקפת אפוא רק את הצעד הראשון של גילוי ה' בעולם, אך התכלית היא שה' ימלוך על כל העמים והם יכירו במלכותו.

יהושע באגרות השלום ששלח מנסה לממש את התכלית המתוארת בחלקה השני של שירת הים. אם כל המלכים היו נענים ועושים שלום, היה נשלם המהלך של "ה' ימלוך לעולם ועד". רק משסירבו לעשות שלום ופתחו במלחמה, נאלץ יהושע להשמידם במהלך המקביל להשמדת המצרים ביציאת מצרים ובקריעת ים סוף.

פרויקט כתיבת שיעורי הנביאים
בהשתדלות ידידנו היקר, צורבא מרבנן

הרה"ח ר' **יואל לפקוביץ** שליט"א

רב פעלים לתורה ולתעודה
מעמודי התווך ומיוזמיה של החבורה
המתכנסת מדי שבוע ללימוד נ"ך

זכות התורה תעמוד לו ולכל בני ביתו
לאורך ימים ושנות חיים
ויזכה לראות בנים ובני בנים
עוסקים בתורה ובמצוות

לתגובות הערות,
ולהצטרפות לרשימת תפוצה לקבלת העלון
ומאמרים שבועיים:
shiurimholzman@gmail.com
052-761-5923

נערך על ידי: הרב דב קינרייך
עיצוב ועימוד: ארי' יארמיש